

Алещенко Ольга Валеріївна
викладач кафедри психології
Дніпровського гуманітарного університету

ОСОБЛИВОСТІ ЖЕРТВ БУЛІНГУ(ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ)

*«Деякі люди намагаються бути високими, відрізаючи голови іншим»
Парамаханса Йгонанда*

Сьогодні складно знайти людину, яка б не чула про булінг у закладах освіти. Булінг, або цькування (від [англ. bullying](#) — залякування, цькування, задирання) — різновид насильства; навмисне, що не носить характеру [самозахисту](#) і не є санкціонованим нормативно-правовими актами держави, довготривале (повторюване) фізичне чи психологічне насильство з боку індивіда чи групи, які мають певні переваги (фізичні, психологічні, адміністративні тощо) стосовно індивіда, і що відбувається переважно в організованих колективах з певною особистою метою. Основними дійовими особами процесу булінгу є: булер, жертва, свідки. Булер (від англ. bulli – хуліган)- людина яка ініціює процес булінгу, виступає у ролі агресора. Сьогодні довгострокове наполегливе цькування може розглядатися як маркер серйозного особистісного розладу. На фоні добре працюючий вольовій сфері, нормального інтелекту, емоції булера не здорові. Потреба у самоствердженні виключно за рахунок приниження інших, невиправдано висока самооцінка, впевненість у своїй винятковості, агресивність та імпульсивність, викривлені моральні принципи та відчуття вседозволеності й безкарності- такі основні риси булера. Жертва булінгу- людина, у відношенні якої відбувається булінг, особа, яку цькують. Свідки- безпосередні очевидці булінгу- поділяються на декілька категорій: 1) поплічники булера; 2) свідки, яким нібито все однаково. Вони роблять вигляд, що нічого не помічають, ти самим « пасивно підтримують» цькування; 3) глядачі- люди, які можуть коментувати процес булінгу та розглядають його як своєрідне шоу, розважальну програму; 4)потенційні захисники, що проявляють емпатію до жертви та визнають проблемну ситуацію; 5) «хоробрі серця»- ті, хто відкрито виступає на захист жертви.

І, зазвичай, булінг в закладах освіти асоціюється з цькуванням учнів. Засоби масової інформації приділяють багато уваги випадкам булінгу в дитячо- юнацьких колективах, «знущанню» вчителів над школярами. Проте, існує ще один різновид булінгу у закладах освіти, а саме, булінг , жертвами якого стають педагогічні працівники- вчителі та вихователі дитячих дошкільних закладів. Згідно з анонімним опитуванням, яке проводилося серед вчителів загальноосвітніх шкіл, майже 70% із них стикаються з цим явищем. При цьому, варто зауважити, що булерами можуть бути як учні, так і їх батьки. Актуальність цієї теми полягає ще й в тому, що багато молодих спеціалістів пояснюють своє небажання працювати у закладах освіти не тільки невисокою

зарплатнею, а й можливим булінгом, особливо з боку батьків. Тема ця є дуже делікатною, бо, зазвичай, усе зводиться до того, що педагог сам винен, сам довів до такого, сам не впорався, вчасно не погасив конфлікт. Так, до професійних компетенцій вчителя входить володіння методами вирішення конфліктних ситуацій. Але, враховуючи високу емоційну напругу педагогічної діяльності, не всі вчителі можуть швидко та ефективно впоратися. Важливим аспектом проблеми булінгу вчителів є той факт, що керівництво, зазвичай, стає на бік батьків бо вони- замовники освітніх послуг, а «покупець завжди правий».

Булінг з боку учнів, на відміну від недисциплінованості та просто поганої поведінки, носить систематичний характер. Проявами булінгу є: а) ігнорування. Це пасивний вид булінгу. Проявляється в тому, що учні «не помічають» вчителя, не відповідають на запитання та не реагують на його зауваження; б) багаторазові обговорення особистого життя вчителя, або його (її) зовнішнього вигляду, уїдливі зауваження стосовно одягу, зачіски, манери рухатися чи говорити; в) образливі прізвиська, що учні можуть дати вчителю та без сорому називати їх в присутності вчителя; г) плітки, коли учнями розповсюджується викривлена, неправдива інформація про вчителя, метою якої є висміювання й приниження; д) показове систематичне порушення дисципліни, «зривання» уроків; е) кібербулінг- негативні, образливі пости у соціальних мережах, або, зазвичай, анонімні повідомлення з погрозами. Все, що було перераховано раніше- плітки, образливі прізвиська, уїдливі зауваження, а також фотографії, реальні, чи сфальсифіковані, де є вчитель-жертва; є) фізичний вплив- учні можуть пошкоджувати особисті речі вчителя, плювати йому в спину, штовхати, створювати «шумові» та «світлові» ефекти, та багато іншого. Будь які агресивні дії та систематичне торкання речей вчителя без дозволу можна вважати фізичними проявами булінгу.

Вчителі, а ще частіше вихователі дитячих дошкільних закладів можуть стати жертвами батьківського булінгу. Батьки не завжди розуміють коло своїх повноважень. Тенденцією сучасності є «дітоцентрованість», коли життя мами, а інколи, й батька, бабусі та усієї родини повністю присвячуються дитині. Основним завданням вихователя у дитячому садочку чи вчителя у школі є соціалізація дитини, засвоєння нею основних правил та норм поведінки, навчання не тільки математиці та читанню, а й ефективній взаємодії з однолітками чи дорослими, вмінню знаходити рішення та використовувати їх у реальному житті. Звичайно, будь-яке навчання, пристосування до нових правил існування, коли враховуються інтереси не тільки одного, конкретного малюка, як це відбувається в дітоцентрованих родинах, а всього колективу, може викликати супротив дитини. Це супроводжується притаманними дитячому віку яскравими емоціями. Тож, коли батьки живуть лише інтересами дитини, ці дитячі емоційні прояви адаптації та навчання сприймаються як власні. Імовірно, у дитинстві батьки самі отримали багато травм соціалізації. І, замість того, щоб безпечно «прожити» їх, пропрацювати, аби «фігура» стала «фоном», вони намагаються «захистити» свою дитину. Закономірно, що

батьки бажають своїй дитині кращої долі, і намагаються уникати її травмувань. Але ж, якщо людина, незалежно від віку не стикається з проблемами, вона ніколи не навчиться їх вирішувати. Стрес- це невід'ємна частина нашого життя, це двигун і гальмо людського розвитку одночасно. І для нормального психічного та фізичного розвитку, дитині необхідно навчитися справлятися зі стресами, отримувати новий досвід та переживати невдачі. Потрапляючи у соціальну стресову ситуацію, маленька людина, у якої ще не сформовані адаптаційні механізми, може бути фрустрована. Батьки, увага яких сконцентрована лише на дитині, та мають свій негативний досвід, замість того, щоб допомогти дитині пережити фрустрацію, починають звинувачувати педагогів у непрофесіоналізмі та упередженому ставленні до їх нащадка. І тут булінг має свої прояви, а саме: обговорення з негативними висловами у батьківських чатах; постійні нарікання на «застарілі», неефективні методи виховання; необґрунтовані звинувачення у жорстокому ставленні до дітей; скарги керівництву; звернення у різні владні установи з метою впливу на педагога.

Від настрою вчителя чи вихователя залежить майже весь навчально-виховний процес. Існують деякі рекомендації протидії булінгу. Вважається, що у спілкуванні з булером не варто вступати в емоційну протидію, бо це тільки погіршить ситуацію. Проте повне ігнорування інциденту, відсутність реакції може сприйматися як своєрідна підтримка деструктивної поведінки. Чим раніше булер стикнеться з конфронтацією, тим швидше він «отямиться». Конфронтація має бути твердою, але не агресивною. Дуже добре, коли вчитель або вихователь не тільки відстежує свій психоемоційний та психофізіологічний стан, а й володіє методами «швидкої психологічної допомоги», наприклад, дихальними техніками, що дозволяють швидко заспокоїтися. Крім того, щире визнання своїх почуттів часто стримує агресора та зменшує ймовірність подальшого розвитку конфлікту. Вкрай важливим аспектом протидії булінгу є неупереджене ставлення та підтримка педагогів керівництвом. У закладах освіти працює психолог, до якого може звернутися вчитель чи вихователь, щоб в обстановці довіри обговорити проблему та знайти оптимальне рішення.

Тож, проблема булінгу педагогів є дуже актуальною на сьогоднішній день, і потребує активного висвітлення й подальшої розробки засобів протидії.